

РЕЦЕНЗИЯ

по конкурса за избор на професор

**Направление 2.1 Филология (Американска култура и литература)
ДВ, бр. 4/16.01.2015. стр. 219.**

Кандидат: доц. д-р Корнелия Димова Славова (Софийски университет)

Рецензент: проф д-рн Татяна Стойчева Стойчева

В обявения конкурс за професор участва само един кандидат – доц. д-р Корнелия Димова Славова. Тя е завършила английска филология в Софийския университет (1984), през 1987г. е назначена за преподавател в Соф. университет-Катедра „Западни езици“, а от 1992г. досега е в Катедра „Англицистика и американистика“, където е преподавала различни курсове. В бакалавърската степен тя провежда лекциите по „Общество и култура на САЩ“ (задължителен курс). В магистърската степен тя е разработила и водила 4 задължителни и 8 избиращи курсове в няколко програми на Катедрата и в една интердисциплинарна програма на Философския факултет. Преподавала е и в 6 чужди университети в Канада, САЩ, ЦЕУ-Будапеща, Англия и Германия. В допълнение към преподавателската си дейност Корнелия Славова е участвала и в 13 научно-изследователски проекта, работи като редактор и експерт в три академични списания, рецензира издания за печат в ЦЕУ, участва в присъждането на стипендии от EURIAS, ръководи работата на двама докторанти и е била ръководител на 13 магистърски дипломни работи.

Научно-изследователските интереси на К. Славова са в областта на американската драма и култура, сравнителните изследвания на културата, феминизма и популярната култура. Специализирала е в Университета в Норич (Англия), Института по американистика към Свободния университет в Берлин, Университета в Ню Йорк, Лондонския университет, Бърбек. През 1999г. ѝ е присъдена степента „доктор“ след защита на дисертация на тема „Джендърната граница в драмите на Сам Шепард и Марша Норман“, от 2007г. е доцент. След като ѝ е присъдена академичната длъжност доцент, тя е автор на една книга и едно учебно помагало, съставител (в съавторство) на две книги, редактор на два тематични броя на сп. *European Journal of Women's Studies* и автор на 21 научни статии. (автор на общо 73 публикации от началото на академичната ѝ кариера). Към това се прибавят и преводите на десет книги и 18 пиеси от англезични и български автори. Броят на цитиранията на нейните публикации възлиза на 76.

Корнелия Славова членува в Международния съюз на жените в театъра (САЩ), Бълг. асоциация на университетските жени (БАУЖ), Българската асоциация по американистика и Клуба на преводачите на драма. Носител е на наградата „Христо Г. Данов” по хуманитаристика.

Основна тежест в представения корпус от публикации за рецензиране има хабилитационният труд: *Американската драма на българска сцена: театърът като превод на култури*. София: Полис, 2014. Трудът е внушително по обем и информация изследване на българското поданство на американската драма между 1930-те и началото на ХХІв. Основателността на избора се защитава с липсата на монографско изследване по темата, неизследвани са и проекциите на американската литература като цяло в българската култура. Към аргументацията се отнася и избраният период на изследване, обхващащ три подпериода: десетилетието до Втората световна война, епохата на социализма и периодът след 1989г. Амбициозността на изследването се потвърждава и от събрания и обработен масив от паратекстов документален материал (рецензии, театрални програми, отзиви и т. н) за стотици български постановки.

Въпреки изобилието от автори и методологии в труда авторката проявява изследователска скромност: тя няма претенции за изчерпателност и не поднася нормативни или прескриптивни оценки, но се надява да постави българските театрални практики в международен контекст и да зададе критерий за бъдещи изследвания на областта (с. 12).

Задаването на критерий звучи уместно и в контекста на избрания от Славова широк диапазон. Изследването има двоен фокус: историографско проучване на поставяните през ХХв. на българска сцена американски пиеси и навлизането на тези пиеси „като културни продукти в контекста на превода на култури” (с. 7). Изборът и целите респектират с разнообразни посоки: трудът цели да документира и систематизира постановъчната история на американските пиеси в българския театър в избрания отрязък от време, да покаже ролята на критическите дискурси и значимостта на социалния и политически контекст на културата за българската рецепция; да открие и обоснове закономерности за американската драма в българската култура.

Ясно посочени са и изследователските ограничения: в плана на труда това са българските предпочитания към „сериозната” американска драма и нейните водещи представители Юджин О’Нийл, Артър Милър, Тенеси Уилямс и Едуард Олби и инцидентните появи на Одетс, Молц, Хелман, Уилям Гибсън, Джайлс Купър. Сериозно ограничение е и недостатъчният преводен материал на текстове на пиеси, проблем, с който се сблъсква почти всяко рецепционно

изследване на историята на англоезичните литератури. Пак поради оскъден материал авторката не засяга творческата специфика на отделните преводачи.

Структурата на труда е достъпна и с ясен фокус. Водещите драматурзи получават подобаващо внимание в отделните глави, а по-малко авторитетните се обединяват. Разделът на всеки автор представя обстойно разглеждане на поставените пиеси и прави подробен анализ на преводаческите стратегии в съществуващите преводи.

Анализът се осъществява на макро- и микроравнище. Панорамното виждане се съчетава и с вглеждане в детайлите на отделни пиеси от избраните автори. Съпоставката на преводи на една и съща пиеса, правени в различен социо-културен контекст е също добра идея: така се конкретизира смисълът на значимите извънтекстови фактори за превода и се маркира нов ориентир за изследване и на превода на отделни американски пиеси. Вниманието на читателя се насочва към театралната практика, социокултурния и историческия контекст, превода, межкултурните взаимодействия (втората част на заглавието е: „театърът като превод на култури“). Интердисциплинарният подход обединява методологията и апарата на театрознанието, рецепционната теория, теорията на превода и теорията на превода на култури, а преводът умножава функциите си и като се превръща в „инструмент за анализ на езиковата и културната другост, като социална и политическа практика, която регулира и променя представите за културната чуждост“ (с. 12).

Недостатъчният брой преводи не пречи на фактологическия ракурс и на контекста на променящите се очаквания към американската драма в отделните периоди. Славова компенсирала липсите със свръхдобросъвестно извличане на информация от съществуващите паратекстове и вещ анализ на преводите. Предимство за изследването е, че поставяните американски драматурзи са с различен творчески почерк, навлизат в различно време и изискват различни подходи. Отговорът на това предизвикателство придава раздвиженост. Картината се допълва сполучливо и с примери от рецепцията на анализирания пиеси в други страни и постигнатото там преосмисляне. Историческото изследване на паратекстовете предоставя и материал за приложение на постановките на съвременното преводазнание с овластяването на превода и езика да конструират действителността и да преоформят съществуващите идентичности с различни идеи и ценности. Обхватното изследователско поле се в крайна сметка на социалния и политически контекст на българската култура.

Широката теоретична рамка съответства на изредените многопосочни цели и показва богатата информираност и научната вещина на авторката. Теоретико-методологичната палитра е новост

за българските хуманитаристични изследвания Сред водещите теоретични модели за изследването са пясъчният часовник за културното взаимодействие в театъра на Патрис Павис, идеите на Андре Льофевър за властта, идеологията, институциите, манипулацията и функционирането на патронажа, одомашняващата и очуждаващата преводаческа стратегия на Венути, техниките за превод на Айксела. Преводът на култури е в отделна подглава: взаимопроникването на преводазнанието и културознанието (културологичният обрат в превода и преводаческия обрат в културознанието) добавя и теоретични източници за превода на култури (Бенямин, Дерида, Хоми Баба, Спивак), както и Фукоянския анализ на дискурса.

Изложението е пренаситено с информация, върви в задъхано темпо и в разнообразни посоки, и читателят трябва да поеме и осмисли много богат и невинаги еднакъв по стойност материал за период от 70 години, в който настъпват две промени на социополитическата система и в който рецепцията неизбежно се привежда в съответствие с доминантата на променящата се идеология. Отделните глави поднасят интересен и задълбочено изследван материал, те всеки път поставят по няколко въпроса за характера на рецепцията на конкретния драматург и завършват с адекватни на предпоставените високи изисквания отговори.

Навлизането Юджин О'Нийл е спорадично и с големи паузи (30-те години, 70-те, 90-те и нататък), но той единственият драматург, който се появява и в трите подпериода на изследването, а пиесите му осъществяват първите български репрезентации на Америка и американците и трасират посоките на движение в българската рецепция. Запознаването с „левите” драматурзи скоро след 1944г. не е пълноценно. Пиесите на Артър Милър са пръв шанс Славова да заяви обхватно застъпените ракурси: лявата ориентация е предимство за появата на Милър на българска сцена още през 1948г. и пръв връх на рецепцията, негова, и на американската драма през 60-те години с четири Милърови пиеси. Различните текстове и постановки и в извънстолични театри отбелязват и особеностите на идеологическото и естетическото. Продиктуваното през 70-те и 80-те години „изчезване” на Милър по политически причини е последвано от две постановки през 90-те и 2011г. Тук авторката оползотворява възможността да анализира използвания, макар и преработен, 50-годишен превод на „Търговския пътник” (2011г.).

По-късното навлизане на Тенеси Уилямс съвпада с важни промени: обогатяване на идеологическото с новооткрития потенциал на „отчуждението” за тези, които държат на идеологическото, и открехващите се възможности за по-разширени интерпретации за търсещите по-усложнени послания. Трите превода на „Трамвай

„Желание” разкриват възможностите на новите преводачески методологии. Славова установява и изхабяване на идеологическото – в подхода към Уилямс проличава и противоречивото му действие с обратен знак (189).

И накрая, Едуард Олби, чиито постановки се радват на „нестихващ интерес” в десетилетията преди и след 1989г.(222), също показват разнопосочни тенденции през различните десетилетия (264), а трите постановки на „Кой се страхува от Виржиния Улф?” (1966, 1984 и 1999) обогатяват гамата на българската рецепция и с набеязаните трансформации в промененото по вид, но не и по същност идеологическо възприемане на театралните послания (272).

Трудът има и някои несъвършенства и недоглеждания. На места употребата на термините „социалистически”, „комунистически”, „тоталитарен” и „пост-комунистически” натежава. „Правилните” от днешна гледна точка „комунистически”, „тоталитарен” и „комунизъм” съжителстват с възкръсващи в спомените на авторката „социализъм” и „социалистически” („родната соцдействителност”, „приемната социалистическа култура”, „соцоптимизъм”, „социалистическият театър” [осъществява] „комунистическо просветителство”, „посттоталитарна еротика”, „посткомунистическа хедонистична наслада”, „посткомунистическо комерсиализиране”, „посткомунистически условия на свобода и пазарна икономика”). Идеологическият подход по времето на социализма – най-продължителният подпериод в избраната хронология – получава подобаващо внимание, но има и неточности в обсъждането на идеологическото. Подробното проследяване на театралните програми е за сметка на по-авторитетните източници. Уместното позоваване на Гочо Гочев представя първите нормативи за въвеждането на западната драматургия (1949г.), но нещата застиват през следващите десетилетия. През 60-те години се появяват издания със съветски и български статии за теоретично осмисляне на западното литературознание, включително и за „отчуждението”, излизат и няколко свързани с драмата книги на Атанас Натев (споменат само със статията си за американската мечта в съкратен вариант в сп. „Театър”). През 1973г. е издаден и том I на Цветан Стояновите „Идеи и мотиви на отчуждението в западната литература”.

Главите за отделните автори всеки път препращат към идеологическия диктат на социализма и последвалото разкрепостяване и неизбежно натрупват повторения; те се увеличават и поради най-напред общото разглеждане на всички пиеси и последвалото конкретизиране при микроанализа. Разбира се, че лявото слово при социализма налага санкции на текста-източник, но и при разкрепостяването има идеологеми. Разглеждането на постановките от последните двадесетина години на места приема за даденост

интерпретациите на културата-източник и подминава функциите на сега различното, но пак идеологическо. Струва ми се, че би било уместно да се разчопли монолитността на идеологическото и се посочат присъщите му свойства (Роланд-Бартовите „ляв и десен мит“).

И накрая – няколко думи за второто ядро на научните интереси на Корнелия – феминизмът. В това поле тя обединява теория и практика като една от най-дейните участнички в БАУЖ от първите години на организацията при провеждането на семинари, подготовката и издаването на първите преводни текстове по феминистка теория, изготвянето на проекти. Доказателство за сполучливото съчетаване на теория и практика са 11-те публикации с феминистка тематика след 2007г., включително и със засягане на женски проблеми в драмата, а и извоюваното международно признание с участието на Корнелия като редактор и експерт в няколко международни академични издания и институции. За израстването на българската феминистика и авторката като част от нея свидетелстват няколко публикации. “The Beginning of Gender Studies in Bulgarian Academia” (2011) и “Gender Mainstreaming and Study Field Change: Patterns of Infusion, Diffusion and Fusion at St. Kliment Ohridski University of Sofia” (№№ 12-13 от 2011) дават облик на преподавателското и изследователско участие на българската феминистика в международния научен дебат. Уводната статия “Living in Translation: Voicing and inscribing women’s lives and practices” в EJWS (№ 14 от 2011) в съавторство с Ан Финикс обобщава теоретико-методологичния подход при огласяването и вписването на женския опит и практики. Всички тези публикации осмислят и българския опит в преподаването и изследването на феминизма и предлагат мерки за бъдещето (№ 13). За разлика от тях статията „Феминизмът в/и като превод” представя на българската академична публика изчерпателен исторически преглед на практиките на феминизма в превода и важното участие на културния превод като инструмент за обосноваване и обясняване на другостта и културните различия, посочва и често използваните от феминизма функции на културния превод. За повече прегледност статията анализира и аспекти от постсоциалистическия (или посткомунистическия?) и транснационалния феминизъм, като се вглежда критично и в досегашните български социални и преводачески практики и „болестите на растежа” и все още неоползотворения потенциал на феминисткия преводен проект. Изброеното превръща статията и в програма за политически действия и преобразования в бъдеще.

Заклчението ми е предпоставено от написаното дотук: доц. Корнелия Славова е изключително работлив и ерудиран преподавател, изграден учен с широки интереси и международни изяви, колега, на когото винаги можеш да разчиташ за съдействие и ценно мнение,

човек, готов да се раздава в името на общата цел. При нея преподавателска и изследователска работа вървят заедно и се допълват – доказват го и многобройните ѝ публикации на високо теоретично ниво, със солидна аргументация, ценни наблюдения, изобилни примери и обобщения.

С хабилитационния си труд „Американската драма на българска сцена: театърът като превод на култури” Корнелия Славова прави принос към българското литературознание с изследване на недокоснатата досега област в българската хуманитаристика с нов теоретико-методологичен апарат. Нейните изводи и обобщения могат да бъдат отправна точка и за бъдещи изследвания на американската драматургия, превода на отделни драми и общите и специфични проблеми на американското и българското общества в огледалото на българския превод.

Сериозните усилия на преподавателя доц. Корнелия Славова, научните ѝ постижения в многобройни публикации и в предложения хабилитационен труд, респектиращите ѝ обществени изяви ми дават всички основания да предложа на журито да гласува да ѝ бъде присъдено научното звание „професор” (направление 2.1 Филология) по американска култура и литература.

Рецензент:

18 май 2015

